

AAN:
Z.E. de Gouverneur van
Nederlands-Nieuw-Guinea,
HOLLANDIA.

5 juli 1960

Beleid Otr. I.
Mr. R.A. Gonsalves

P.304/Geheim

Naar aanleiding van het schrijven van Z.E. de Staatssecretaris van 27 juni 1960 no. GS-2844/14881/132, heb ik de eer Uwer Excellentie het volgende te berichten.

De Controleur Gonsalves verzocht mij bij schrijven van 24 mei 1960 om bevestiging van de hem bij zijn vertrek onder voorbehoud gedane toezegging van uiteindelijke herplaatsing in de Baliem, en om een verlof buiten bezwaar van vier maanden in aansluiting op zijn buitenlands verlof.

Even daarvoor hadden ons allerlei beschuldigingen bereikt tegen het beleid van de Heer Gonsalves, beschuldigingen, welke werden geuit deels schriftelijk door het plaatselijk bestuur te Wamena, deels mondeling door vertegenwoordigers van Zending en Missie. Opdracht werd gegeven om de verschillende klachten zo concreet mogelijk te doen vastleggen; echter zijn alle rapporten, in het bijzonder die van Zending en Missie, thans nog niet ontvangen.

Inmiddels deelde ik de Heer Gonsalves mede, dat ik het om wille van de goede verstandhouding met de corporaties niet wenselijk achtte om hem in de Baliem terug te plaatsen, aangezien er van die zijde ernstige bezwaren en beschuldigingen tegen zijn beleid naar voren zijn gebracht. Ik handhaafde mijn aanvankelijke beslissing van plaatsing te Hollandia. Voorts deelde ik hem mede, dat wegens de urgentie van de bezetting van deze plaats te Hollandia, het bezwaarlijk zou zijn om hem vier maanden extra-verlof te verlenen; tegen verlenging met enkele weken had ik geen bezwaar. Hierbij dacht ik aan het enige mij bekende precedent van de Controleur Veldkamp, die 4 weken verlof buiten bezwaar kreeg om naar Nederland te reizen voor zijn huwelijk.

Aangezien ik meende, dat de tegen de Heer Gonsalves ingebrachte bezwaren binnen korte tijd in rapporten zouden zijn vastgelegd, heb ik deze in mijn brief niet genoemd, doch heb ik hem medegedeeld, dat de Resident hem persoonlijk hierover uitvoeriger zou inlichten. Dit is echter tot op heden niet geschied, omdat het - mede door de verbandingen - tijdrovender blijkt te zijn dan aanvankelijk gedacht.

Volgens het beeld, dat ik thans van deze zaak heb, komen de voorgebrachte bezwaren op het volgende neer.

Die van bestuurszijde geuit houden onder andere in mededelingen omtrent het optreden bij het conflict met de groep-Pumansilon in april 1959, waarbij twee doden vielen, en het conflict bij Tilo in december 1959, waarbij een persoon werd gedood. Beide kwesties werden door Controleur Gonsalves gerapporteerd. Door de tegenwoordige bestuursambtenaren te Wamena wordt verklaard, dat beide gevallen zich anders hebben toegedragen dan in de rapporten is vermeld, voornamelijk, dat de Controleur Gonsalves agressiever is opgetreden dan noodzakelijk was, en dat het doodschieten van de drie Papoea's slechts uit prestige-overwegingen zou zijn geschied.

De mededelingen van de beide controleurs Schneider en Broekhuysen zijn reeds algemeen bekend bij het publiek in Hollandia, waarschijnlijk doordat een ambtenaar van een technische dienst uit de Baliem deze te Hollandia heeft rondverteld. Zoals het zich thans laat aanzien, blijkt de rapportering van Controleur Gonsalves betreffende de Pumansilon-zaak overeen te komen met de feiten. Het andere geval ligt misschien minder eenvoudig, daar hieromtrent een afwijkende verklaring bestaat van een veldwachter. Dit onderzoek is nog niet beëindigd; het is niet onwaarschijnlijk dat de ongunstige verklaringen van de veldwachter betreffende zijn vroegere chef zijn beïnvloed door de min of meer rancuneuze sfeer te Wamena.

De bezwaren van de Amerikaanse Zending tegen het beleid van Controleur Gonsalves, welke mondeling werden medegedeeld, betreffen in hoofdzaak klachten inzake bevoordeling van de Katholieke Missie boven de Protestantse Zending. Zo zou de Controleur onder andere geweigerd hebben varkensserum aan de Zending te verstrekken, terwijl de Missie dit serum wel ontving.

De Katholieke Missie, bij monde van de Paters Verheyen en Peters, had klachten omtrent ruw optreden van de Controleur. Deze klachten worden, zoals Uwe Excellentie bekend, gedeeld door de Controleur Broekhuysen en door de Inspekteur van Politie Markhorst, die onder de Heer Gonsalves in de Baliem hebben gediend. Ik meen dat deze klachten wel juist genoemd kunnen worden. De Heer Gonsalves heeft in uitermate

moeilijke omstandigheden de spits moeten afbijten van het pacificatiewerk in de Baliem. De voortdurende spanning, die ondanks zijn onvermoeide arbeid toch steeds weer optredende gruwelijke moordpartijen, hebben hem nerveus en prikkelbaar gemaakt. Hij trad hard op tegen delinquenten, die hij somtijds met de gummistok bewerkte. De katholieke missionarissen verwijten voorts de Heer Gonsalves, dat zijn bewind oorzaak is, dat in bepaalde streken van de Baliem nog steeds een zekere angst heerst voor het Bestuur, waardoor ook de Missie moeilijk contact kan krijgen. In hoeverre de redenen, welke tot zijn forse optreden hebben geleid, gemotiveerd waren, kan ik slechts gissen. De huidige ambtenaren in de Baliem en ook de missionarissen, die allen nog slechts kort in de vallei werken, kennen de Baliem niet zoals deze enkele jaren geleden in voortdurende staat van onderlinge oorlogen verkeerde, oorlogen, welke de Controleur Gonsalves tot taak had in de kortst mogelijke tijd te beëindigen. Hetgeen hem inderdaad is gelukt. Dat daarbij wel eens iets gebeurd kan zijn wat in geïciviliseerde streken niet geheel door de beugel kan, is niet uitgesloten. Niet vergeten moet worden, dat de pacificatie voornamelijk een prestigestrijd was tussen de Controleur en de oorlogsleiders; mochten bepaalde handelingen geleid zijn door prestige-overwegingen in plaats van redenen van lijfsbehoud, dan meen ik dat wij daar in redelijke mate begrip en begrip moeten hebben.

Momenteel heerst er onder Bestuur, Missie en in geringe mate ook de Zending in de Baliem een negatieve stemming tegen de Heer Gonsalves. In een dergelijk kleine gesloten gemeenschap neemt een bepaalde voorstelling van zaken al spoedig abnormale proporties aan. Gonsalves vertegenwoordigt daar de pacificatie-periode, een periode waar geen van de betrokken partijen thans, in de opbouwperiode, met genoegen aan terug denkt. Hoe abnormaal men reageert blijkt uit het feit, dat de Controleur Broekhuysen aan Pater Peters de suggestie heeft gedaan om Monseigneur Staverman te verzoeken de verloofde van de Heer Gonsalves op de hoogte te brengen. Monseigneur Staverman deelde mede inderdaad een dergelijk schrijven te hebben ontvangen, doch uiteraard geen gevolg aan het verzoek te hebben gegeven.

Het is duidelijk dat, hoe deze zaak ook zal aflopen, het bepaald onwenselijk is de Heer Gonsalves in de Baliem terug te plaatsen. Bovendien is het raadzaam dat hij door een plaatsing elders een ietwat bredere kijk op het bestuurswerk krijgt, en ook wat administratieve ervaring opdoet. Van mijn bovenvermelde voornemen om hem te Hollandia te plaatsen heb ik inmiddels afgezien, teneinde hem geheel uit de controversiele sfeer te halen. Na ontkomst van verlof kan hij geplaatst worden te Sorong, waar Controleur Scheele

het werk eigenlijk niet alleen aan kan, waarna hij in april a.s. benoemd kan worden tot Hoofd van Plaatselijk Bestuur te Teminaboean als opvolger van de Heer Capetti, die met verlof gaat. De urgentie van zijn terugkeer is daarom iets geringer geworden, zodat hem thans een extra-verlof van enige maanden wel zou kunnen worden toegestaan.

Op de door E.L. de Staatssecretaris verzochte inlichtingen omtrent de aard van de ingebrachte beschuldigingen, omtrent de personen, die deze hebben voorgebracht en het aangevoerde bewijsmateriaal, zal zo spoedig mogelijk nader worden ingegaan. Eerst dan zal er ook, indien nodig, van gelegenheid tot verweer door de Heer Gonsalves sprake kunnen zijn.

De Directeur van Binnenlandse Zaken,

(A. Boendermaker.)